

СУЧАСНІ ТРЕНДИ ТУРИСТИЧНОГО РОЗВИТКУ М. КИЄВА

І.П. КУДІНОВА,

кандидат економічних наук,

доцент кафедри готельно-ресторанної справи та туризму,

Навчально-науковий інститут неперервної освіти і туризму,

Національний університет біоресурсів і природокористування України,
Київ, Україна

ORCID: 0000-0002-1324-3840

E-mail: ikudinova@nubip.edu.ua

Анотація. Загальновідомо, що місто Київ є столицею й серцем України та візитною карткою для туристів з різних країн світу. Метою публікації є проаналізувати сучасний стан розвитку туризму в місті Києві та визначити передумови його розвитку у повоєнний період. Особливо актуальним є дане дослідження в період повномасштабного вторгнення росії й активних бойових дій, масових ракетних обстрілів та обстрілів дронами-камікадзе, що практично зупинило діяльність туристичної сфери України і м. Києва, зокрема. Для досягнення поставленої мети були використані загальнонаукові метод, зокрема статистичний; аналізу і синтезу. Користуючись методом наукового узагальнення було розкрито актуальність теми в умовах військового стану та виділено пріоритетні напрямки розвитку туристичного потенціалу міста Києва, враховуючи в першу чергу безпекову ситуацію. Досліджено основні вектори змін, які відбулися в туристичному секторі за останні роки. Проаналізовано чисельність суб'єктів туристичної діяльності, що надають туристичні послуги, розробляють і розповсюджують туристичні путівки, займаються обслуговування туристів міста Києва. Досліджено рейтинг туроператорів м. Києва. Визначено й обґрунтовано рівень задоволеності туристами від відвідування м. Києва. Основними результатами дослідження, що представляють наукову новизну стали визначені цікаві напрямки туристичних маршрутів Києва. Наголошено, що українська столиця має великий туристичний потенціал, який включає історичну культуру, давню історію, об'єкти історичної спадщини, що складають основу туристичного інтересу. Виділено й проблеми міста Києва, серед яких безпекова ситуація, необхідність поліпшення дорожніх умов, вирішення проблем культури водіння, покращення обслуговування в місцях, які відвідують туристи та інші. Практична значимість отриманих результатів завдяки представленому чіткому алгоритму дій полягає у можливості їх запровадження туристичними фірмами й туристичними агентами у своїй практичній діяльності.

Ключові слова: туризм; Київ; безпека; туристичні потоки; туристичний продукт; тур.

Актуальність.

Місто Київ є столицею й центром України. Місто є візитною карткою для туристів з різних країн світу та формує імідж країни в цілому. Київ вважається центром туризму в Україні, так як щороку його відвідують мільйони жителів з інших регіонів і країн світу. Але з того моменту, коли почалася війна Київ із туристичного центру перетворився на центр бойових дій. Повномасштабна війна значною мірою призупинила розвиток міста. Київ, як і інші країни, скасував усі перспективні плани щодо подальшого розвитку. Разом із тим, немає сумніву, що після майбутньої перемоги місто Київ швидко відбудується й знову щодня прийматиме тисячі туристів і підвищуватиме свою туристичну привабливість. У зв'язку з цим вважаємо за необхідне дослідити передумови розвитку туризму та окреслити основні його вектори на майбутнє.

Аналіз останніх досліджень та публікацій

Дослідженню питань розвитку туристичної сфери у військовий період присвячені праці науковців В. Бойка, О. Бордуна, Н. Барвінка, А. Романової, О. Роїка та інших. Для прикладу, В. Бойко досліджує перспективи розвитку туристичного бізнесу в південному регіоні України в післявоєнний період, де туризм у всіх його проявах вважається одним із пріоритетних напрямів розвитку економіки [2, 13]. Н. Барвінок вивчає питання перспектив і значення розвитку воєнного туризму на території України після закінчення російсько-української війни, що в подальшому може стати одним із важливих напрямів патріотичного вихо-

вання молодого покоління українців і висвітлення масштабності подій війни у світовому просторі [1]. О. Роїк досліджує наслідки російсько-української війни на розвиток туристичної сфери в Україні [12]. А. Романова у своїх роботах акцентує увагу на негативному впливі збройних конфліктів на туристичну індустрію [9]. С. Баженова, Ю. Пологовська і М. Бикова [16] наголошують на необхідності створення відповідної культури подорожей в Україні, щоб українці могли подорожувати країною і вивчати її історію, традиції й культуру. Адже війна в Україні суттєво змінила сферу внутрішнього туризму, а після війни в країні з'являться нові туристичні напрямки і види туризму. Для досягнення післявоєнного відновлення й стабільного розвитку вітчизняна туристична індустрія потребує партнерства на всіх рівнях, надійної та ефективної участі уряду, забезпечення послідовної вертикальної координації між національними і місцевими органами влади щодо сприяння розвитку туризму.

Незважаючи на значну кількість публікацій, бракує окремих ґрунтовних досліджень з конкретними рекомендаціями щодо першочергових напрямів відновлення туристичної сфери м. Києва у повоєнний період.

Мета дослідження полягає у розкритті сучасного стану розвитку туризму у м. Києві та визначенні передумов розвитку у повоєнний період.

Матеріали та методи дослідження.

У ході даного дослідження для досягнення поставленої мети використані загальнонаукові методи на основі системного підходу: емпіричні – такі

як опис, теоретичні – аналіз і синтез, наукового узагальнення, індукції та дедукції, пояснення, використано інформацію з державної статистики і офіційних установ.

Результати дослідження та їх обговорення

На сайті Державного агентства розвитку туризму України зазначено, що подорожі в Україні продовжуються і в умовах повномасштабного вторгнення рф. Навіть за існуючих обмежень (наприклад, відвідування лісів і прикордонних зон) громадяни продовжують пізнавати цікаві місця України. І це зрозуміло, тому що людський організм потребує відпочинку, так як постійний стрес виснажує, а українці живуть у стресі з лютого 2022 року. Більш детальніше зупинимося на туристичному розвитку столиці України – міста Києва.

На рис. 1 представлена динаміка туристичних потоків до міста Києва,

починаючи з першого півріччя 2019 року і до першої половини 2022 року. У зв'язку з об'єктивними причинами, зумовленими пандемією Covid-19 і вторгненням країни агресора до України суттєво знизилися туристичні потоки до м. Києва, починаючи з I півріччя 2020 р. та I півріччя 2022 р. Відповідно це призвело й до зменшення туристичних потоків по Україні загалом за вказані періоди. Перше півріччя 2019 р. характеризувалося позитивними факторами для туристичного розвитку, так як було зафіксовано найбільшу кількість туристичних потоків до м. Києва. Із зрозумілих причин туристичний потік до міста Києва надзвичайно суттєво скоротився за 2022 рік. На початку 2022 року, перед повномасштабним вторгненням росії в Україну, Київ відвідали близько 100 тисяч іноземних туристів. Через вторгнення росії в Україну кількість іноземців і туристів, які відвідують Київ, скоротилася на третину: з понад 300 000 у

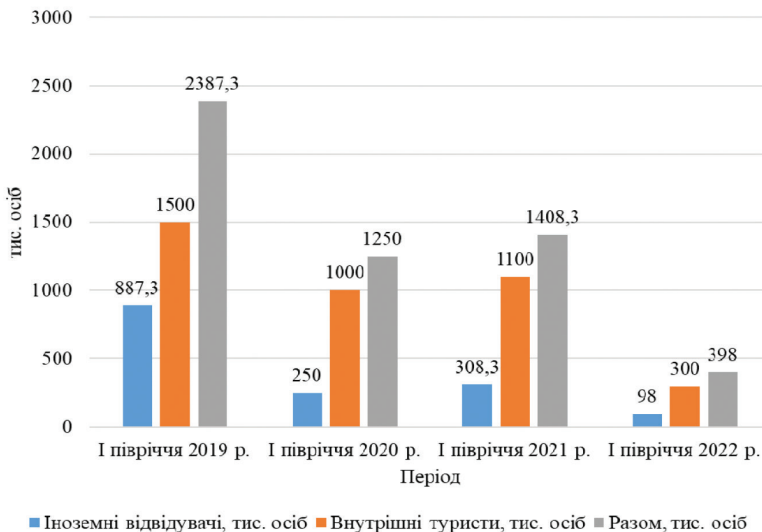

Рис. 1. Динаміка туристичних потоків до м. Київ, тис. осіб

*Джерело: побудовано автором за [10].

Рис. 2. Топ-10 країн за кількістю іноземних туристів до м. Києва за I півріччя 2022 р., осіб

*Джерело: сформовано автором за [10].

першій половині 2021 року до 98 000 у першій половині 2022 року [8, 10, 15]. Таким чином, у черговий раз отримали підтвердження, що туристична сфера значною мірою залежить від різного роду ситуацій, які складаються в державі (зокрема, політичних, соціальних, економічних змін).

За I півріччя 2022 р. столицю України найбільше відвідало туристів з Ізраїлю, Туреччини, Німеччини та США, поїздки яких припали до 24 лютого 2022 року (рис. 2). Станом на середину 2023 р. до м. Києва приїзять в основному культурні діячі, журналісти, актори, члени міжнародних організацій, волонтери, представники урядів західних країн, мета поїздок яких – довести до відома міжнародної спільноти інформацію про війну в Україні та її наслідки, допомогти вирішити питання гуманітарного й дипломатичного характеру, а також підтримати український народ у цей не простий час. Спостерігаємо також і індивідуальних іноземних туристів, які приїзять в Україну для того, щоб на власні очі познайомитися зі страхіттями, які принесла війна, пройтися по вулицях зруйнованих міст і сіл, побачити зруйнова-

ну інфраструктуру і познайомитися з незламним українським народом, який відважно бореться за свою незалежність.

Загальні індикатори результативності за сектором «Туризм», що представлені у Міській цільовій програмі розвитку туризму в місті Києві, можливо проаналізувати включно до 2021 р., так як інформація за 2022 р. станом на середину 2023 р. відсутня (табл. 1).

Дані табл. 1 свідчать про зменшення потоку в'їзних іноземних туристів до м. Києва у 2021 р. на 1,275 млн. осіб/за рік порівняно з 2019 р., але на 0,226 млн. осіб/за рік більше за 2020 р. Це пов'язано в першу чергу з пандемійними ковідними обмеженнями, що діяли впродовж 2020-2021 рр. У 2021 р. спостерігалось незначне зростання кількості туристів по відношенню до 2020 року, так як відбувся адаптаційний період у туристичній сфері, проте в порівнянні з 2019 роком відмічається суттєве зниження. Не дивлячись на це, середній термін перебування відвідувачів м. Києва був сталим і складав 2,1-2,2 доби. Виходячи з вище зазначеного, відмітимо, що завантаженість но-

1. Загальні індикатори результативності за сектором «Туризм», м. Київ, 2019-2021 рр.

№	Індикатор	Од. виміру	2019 р.	2020 р.	2021 р.	Абсолютне відхилення 2021 р. від:	
						2019 р.	2020 р.
1	Кількість в'їзних іноземних відвідувачів	млн. осіб / за рік	2	0,499	0,725	-1,275	0,226
2	Середня тривалість перебування туристів	діб	2,2	2,1	2,2	0	0,1
3	Середньорічне завантаження номерного фонду КЗР*	%	42	37	39	-3	2
4	Кількість місць у колективних закладах розміщення	тис. од.	22,24	16,619	16,44	-5,8	-0,179
5	Кількість міжнародних інформаційних кампаній/заходів, проведених з метою просування туристичного потенціалу міста	од.	18	18	20	2	2
6	Кількість унікальних відвідувачів туристичного порталу міста	тис. осіб	29	180	210	181	30
7	Частка доходів від туризму у ВВП м. Києва	%	0,6	0,2	0,4	-0,2	0,2
8	Проведення систематичних щорічних маркетингових і аналітичних досліджень у сфері туризму	Так/ні	Так	Ні	Так	-	-

*колективні засоби розміщення
Джерело: сформовано автором за [4].

мерного фонду колективних засобів розміщення м. Києва у 2019-2021 рр. була низька, найвищий рівень (42 %) був у піковий 2019 р. У 2021 р. цей показник склав 39 %, що на 3 % менше за 2019 р. та на 2 % більше від 2020 р. При цьому відмітимо, що м. Києві мережа колективних засобів розміщення є на досить високому рівні. До війни в столиці функціонувало понад 150 колективних засобів розміщення. Найвідомішими і найвідвідуванішими готелями м. Києва є Premier Hotels and Resorts, butik-готель «Воздвиженський», дизайн-готель «11 Mirrors», InterContinental та «Fairmont Grand Hotel». Зазначимо, що ці готелі побудовані або рекон-

струйовані при підготовці до чемпіонату Євро-2012 та прийняття фіналу Ліги Чемпіонів з футболу в 2018 р.

Упродовж 2019-2021 рр. представниками туристичної індустрії на постійній основі проводилися різного роду заходи, спрямовані на вдосконалення й покращення розвитку туристичної галузі столиці України. Зокрема, 18 таких інформаційних заходів було проведено впродовж 2019-2020 рр., а в 2021 р. – 20 [4]. Практичний досвід свідчить, що це є найкращим і досить креативним інструментом щодо популяризації туристичного бренду м. Києва та України загалом.

Також на розвиток туристичної сфери впливає такий показник як

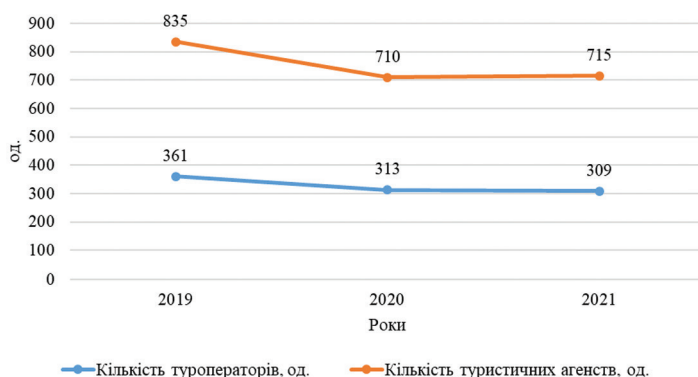

Рис. 3. Динаміка кількості туристичних агентств та туроператорів у м. Києві, 2019-2021 рр.

*Джерело: побудовано автором за [5].

кількість суб'єктів туристичної діяльності, що реалізують, розробляють і впроваджують туристичні пакети та обслуговують відвідувачів. За період 2019-2021 рр. туроператорів у м. Києві налічувалося понад 300 одиниць, але, на жаль, спостерігається тенденція до зменшення. За вказаний період зменшення відбулося з 361 одиниці до 309 одиниць. Причини виходу туристичних операторів з ринку столиці України загальновідомі. У першу чергу це пандемія Covid-19 та наявна політично-економічна ситуація в країні. Станом на середину 2023 р. офіційних даних про чисельність туристичних операторів, які працюють на туристичному ринку м. Києва в умовах військового стану немає, проте за неофіційними даними їх кількість становить до 100 одиниць. У 2020 р. суттєво зменшилася чисельність туристичних фірм і агентств з 835 одиниць до 710 одиниць, утім у 2021 р. було зафіксовано зростання на 5 од. Передусім під час пандемії призупинила свою діяльність значна кількість невеликих туристичних фірм і агентств.

На 01.01.2022 р. у м. Києві функціонувала значна кількість туристичних фірм і агентств, сервісом яких можна скористатися туристам при купівлі туру. Лідерами туристичних операторів столиці України та всієї України у довоєнний період були Anex Tour, Join UP! та TUI (рис. 4). Перераховані туристичні оператори користувалися найбільшим попитом серед туристів у контексті обслуговування, розробки і промоції креативних турів.

Зважаючи на війну та попередні умови пандемії надходження до бюджету міста Києва від туристичного збору суттєво скоротилися. У I півріччі 2022 р. місто отримало 24,1 мільйона гривень від туристичного збору. Для порівняння, у 2021 р. цей показник за рік становив 76 млн грн. Станом на 27 вересня 2022 року він становив 30,5 млн грн [4]. Для подолання негативних тенденцій у розвитку сфери туризму в м. Києві, розроблено Проєкт «Міської цільової програми розвитку туризму в місті Києві на 2022-2024 рр.», що передбачає досягнення таких цілей як [3]:

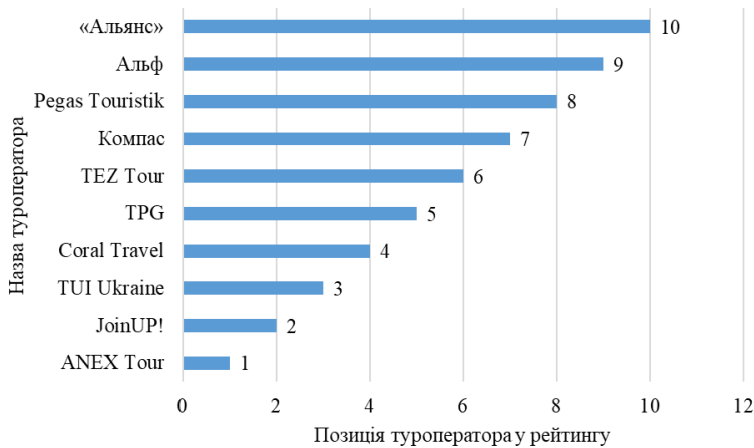

Рис. 4. Рейтинг туристичних операторів м. Києва на 01.01.2022 р.

*Джерело: побудовано автором за [6].

- збільшення кількості туристів;
- збільшення тривалості перебування туристів у столиці;
- підвищення комфорту перебування туристів;
- підвищення ефективності управління туристичною сферою.

Наразі важко оцінити втрати туристичної сфери від впливу війни, проте можна припустити, що підприємства галузі (туристичні фірми, заклади розміщення, авіакомпанії) понесли колосальні фінансові збитки. Надходження до бюджету міста Києва від туристичного збору й загалом надходження від сплати податків від діяльності підприємств туристичної сфери скоротились приблизно на 30-50% [4].

Київські готелі практично зупинили свою роботу, за винятком декількох закладів, у яких зупиняються представники ЗМІ, міжнародних організацій, волонтери. Після завершення активних бойових дій у столиці та області, місто почали відвідувати індивідуальні туристи. За експертними

підрахунками середня завантаженість готелів, які працюють під час війни в Києві, становить не більше 20-30% від номерного фонду [5].

При цьому, питання безпеки, і, як наслідок логістики, стало ключовим у контексті функціонування сфери туризму. З 24 лютого 2022 року через високий рівень авіаційної небезпеки над Україною закрили повітряний простір для польотів цивільної авіації. Змін в роботі зазнали залізничне та авто сполучення. Усе це безпосередньо впливає на можливість відвідування міста туристами, зокрема іноземцями. Питання безпеки для туристів – понад усе. Попри все, Київ як столиця є досить добре захищеним містом завдяки роботі ЗСУ. Про це свідчать чисельні візити до столиці перших осіб і високопосадовців дружніх країн після 24 лютого 2022 р. й дотепер.

Також у ході дослідження виявлено, що поки українська туристична галузь практично зупинилася в розвитку через воєнний стан, у Києві намагаються запустити нові ту-

ристичні проекти [7, 14]. Зокрема, одними з таких стали екскурсії «Київ історичний», «Київ хрещатий» і «Київ непереможний». Мета цих екскурсій – познайомити учасників екскурсії з давньою та новітньою історією Києва. Зокрема, під час екскурсії учасники мають можливість більше дізнатися про відомих діячів української культури, які проживали в Києві, історію 2-ої світової війни, події на Майдані Незалежності та нинішню війну. Під час екскурсії увага здебільшого акцентується на об'єктах, які постраждали під час сучасної війни. Туристичний об'єкт у військовому туризмі – спорядження загарбників, що залишилося після бою при вступі до столиці [11].

У рамках культурно-пізнавально-го туризму на туристичне відвідування орієнтовано понад 2000 одиниць визначних пам'яток національного і регіонального значення й понад 100 музеїв. До послуг київських гостей пропонуються: Софійський собор, внесений до Списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО, монастирські споруди та Києво-Печерська лавра, Андріївська церква, Пирогошанська Успенська церква, Михайлівський собор із золотим куполом, Кирилівська та Іллінська церкви та інші.

Для розвитку відпочинку дітей і сімей місто Київ має такі ресурси як Національний природний парк «Голосіївський», Київський зоопарк загальнодержавного значення (понад 600 тис. відвідувачів щорічно), різноманітні музеї та інші міські ресурси, а також заклади з інтерактивними розвагами.

Однією з найактивніших туристичних груп виступає молодь від 18 до 34 років. Сучасне мистецтво становить інтерес для розвитку молодіжного туризму: урбаністика – з фрес-

ками, скульптурами, фонтанними атракціонами та численними молодіжними тематичними закладами та фестивалями. Серед останніх варто відзначити міжнародні музичні фестивалі (KyivMusicFest, AtlasWeekend, UPARK та ін.) та кінофестивалі (Молодість, Київський міжнародний фестиваль короткометражного кіно та ін.). У м. Києві також наявний потужний асортимент закладів для дозвілля молоді і тематичних клубів.

Як столиця Київ також має великий потенціал для розвитку ділового туризму. Найважливіший економічний центр України – Київ зазвичай регулярно відвідувала значна кількість знаменитостей, представників міжнародних організацій і бізнесменів. До 24 лютого 2022 року у м. Київ регулярно проводилися бізнес-ланчі, ділові заходи та міжнародні конференції. Столиця має понад 500 конференц-залів і чотири виставкові центри, а саме Національний комплекс «Україна Експо Центр», НЦ «Український Дім», «Міжнародний Виставковий Центр», «Київ Експо Плаза» та налічує понад 30 бізнес-центрів і 25 великих готелів з бізнес-центрами – це все є інфраструктурою для проведення ділових івентів.

Окрім того, розвитку туризму у столиці може сприяти наявність мереж спеціалізованих медичних клінік, які обслуговують за різними напрямками різні вікові категорії (до рейтингу doc.ua увійшло понад 700 клінік), м. Київ має сучасне обладнання й висококваліфікований персонал, використовує європейські протоколи лікування, надаючи якісні послуги за помірними цінами та організовуючи якісний супровід іноземних клієнтів. Послуги у сферах офтальмології, стоматології, кардіології, пластичної

хірургії, естетичної медицини, естетичної медицини, репродуктивної медицини та клітинної терапії користуються попитом серед іноземців, які приїздили лікуватися в Київ у довоєнний період. Перелічене розглядаємо як передумову того, що столиця України може стати одним із найперспективніших міст на світовому ринку медичного туризму у повоєнний період.

У стані розробки знаходиться низка цікавих напрямків туризму, серед яких і гастрономічний туризм. Щодо гастрономічного туризму, то вважаємо, що одним із стимулів його розвитку може бути той факт, що саме український борщ був внесений у список нематеріальної спадщини ЮНЕСКО, а міська рада м. Києва підтримала громадськість з ініціативою встановлення скульптури борщу. Передбачається, що даний артоб'єкт привертатиме увагу до українських страв, у тому числі й до київських смаколиків. Відповідно розроблена екскурсія для туристів «Київ гастрономічний» [17]. Окрім того, потен-

ційно розвитку туризму сприятиме й створення нових і відновлення вже наявних рекреаційних зон у місті, позитивно впливаючи на привабливість Києва для поціновувачів екотуризму в майбутньому.

Таким чином, місто Київ має можливість розвивати туризм у різних напрямках, чому сприяє наявність туристичних дестинацій і атракцій. Згідно з прийнятою Київською міською цільовою програмою розвитку туризму в місті Києві на 2022-2024 рр., не дивлячись на воєнний стан, зусилля влади спрямовуються на розвиток таких видів спеціалізованого туризму як релігійний, дитячий, культурно-пізнавальний, діловий, молодіжний, медичний, сімейний і спортивний [3]. Ми вважаємо, що після закінчення війни в пріоритеті буде військовий і темний туризм, який буде цікавий і нашим і іноземним туристам.

Підсумовуючи, варто відобразити рівень задоволеності туристами м. Києва, спираючись на дані довоєнного періоду. Так, інформація рис. 5

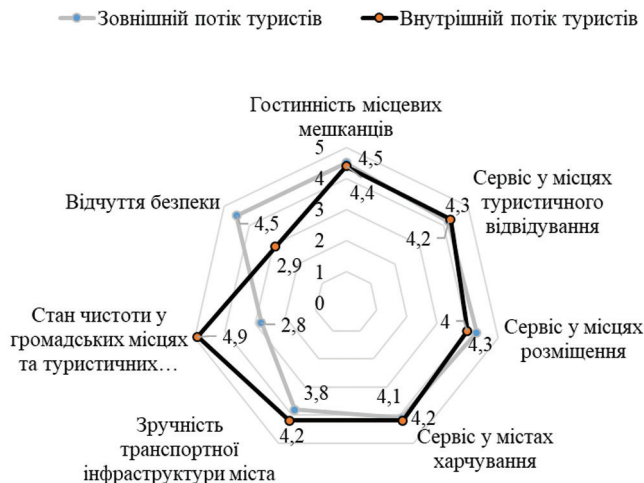

Рис. 5. Рівень задоволеності туристами м. Києва

*Джерело: побудовано автором за [4].

свідчить, що для подальшого розвитку туризму столиці проблемним місцем є захист і безпека людей. Стосується це як українських туристів, які оцінили безпеку у 2,9 бали з максимальних 5 балів, так і іноземних туристів – оцінка яких 4,5 бали. Стан чистоти на туристичних об'єктах і в громадських місцях бажає бути кращим, так як іноземні туристи порівнювали і співвідносили вулиці м. Києва з столицями Європи, українські туристи за даним критерієм оцінили м. Київ в 4,9 бали, що є високою оцінкою. Сервісне обслуговування теж потребує удосконалення, так як його оцінили в діапазоні 4-4,3 балів як українські, так і іноземні туристи.

Згідно з заходами в рамках Міської цільової програми розвитку туризму в місті Києві на 2022-2024 рр. Управління туризму та промоцій виконавчого органу Київської міської ради спільно з реформованим КНП «Київський центр розвитку туризму» опрацьовуються питання облаштування інклюзивного туристичного маршруту містом, встановлення міні-макетів популярних туристичних і історико-культурних об'єктів з використанням на них шрифту Брайля. До лютого 2022 року у місті було встановлено чотири такі об'єкти, на майбутнє заплановано встановлення ще мінімум шести. Розпочато реалізацію проекту з встановлення інформаційних табличок із QR-кодами та використанням шрифту Брайля на об'єктах культурної спадщини, які входять до складу запроваджених туристичних маршрутів. До того ж, опрацьовується питання оновлення елементів туристичної навігації (пілонів та вказівників) з урахуванням сучасних тенденцій.

Вважаємо, що у майбутньому у зв'язку з постійно зростаючим ін-

тересом до сучасного життя, історико-культурної спадщини Києва та України, є висока ймовірність зростання потоку туристів до нашої країни, як іноземних, так і вітчизняних. Потенційно туризм може бути однією з тих індустрій, яка допоможе у відбудові держави у повоєнний період. Але вже сьогодні важливо працювати над стратегією реконструкції транспортно-туристичної інфраструктури. Також важливо навіть в умовах війни не припиняти роботу над інформаційною кампанією щодо туристичної привабливості України. Важливим фактором, який сприятиме розвитку туризму в м. Києві та Україні загалом, буде те чи зможе повоєнна Україна провести масштабну маркетингову кампанію на зовнішніх ринках, яка змінить уявлення про нашу державу з місця бойових дій на безпечне місце для подорожей.

Висновки та перспективи подальших досліджень.

Здійснивши та оцінивши стан туризму у м. Києві у довоєнний і воєнний період, можна зазначити, що в останні роки туристичний ринок Києва, як і України в цілому, зазнає негативного впливу різноманітних чинників. Проблемами для розвитку туризму в місті Києва були і є безпекова ситуація, необхідність поліпшення дорожніх умов, вирішення проблем культури водіння, покращення обслуговування в місцях, які відвідують туристи та інші. У 2020-2021 рр. розвиток туризму обмежувався пандемією covid-19, а в 2022 році туристичний ринок м. Києва виявився практично паралізованим через повномасштабне вторгнення росії. Індустрія туризму – одна з галузей, яка найбільше потер-

пає від війни. Попри все, українська столиця має значний туристичний потенціал, який включає історичну культуру, давню історію, об'єкти історичної спадщини, що складають основу туристичного інтересу та має достатньо ресурсів для розвитку різних видів спеціалізованого туризму, зокрема: ділового, молодіжного, культурно-пізнавального, медичного, дитячого, гастрономічного, сімейного, військового тощо. Для їх розвитку у столиці існує вся наявна інфраструктура.

Першочерговим завданням у повоєнний період має стати створення якісних ексклюзивних туристичних продуктів міста Києва, які б викликали у споживачів позитивні емоції та забезпечили відновлення прибутковості туристичного бізнесу.

Список використаних джерел

1. Барвінок Н.В. Перспективи розвитку воєнного туризму на території України після закінчення російсько-української війни. Актуальні проблеми розвитку економіки регіону. 2022. № 18(2). С. 206-217. URL: <http://hdl.handle.net/123456789/12643>
2. Бойко В.О., Далевська Н.М. Розвиток туризму після збройних конфліктів у різних країнах світу. Управління змінами та інновації. (3). 2022. С. 5–10. URL: <https://doi.org/10.32782/СМІ/2022-3-1>
3. Міська цільова програма розвитку туризму в місті Києві на 2022-2024 роки. URL: https://kyivcity.gov.ua/kyiv_ta_miska_vlada/struktura_150/vikonavchiy_organ_kivsko_misko_radi_kivska_miska_derzhavna_administratsiya/departamenti_ta_upravlinnya/upravlinnya_turizmu_ta_promotsiy/miska_tsilova_programa_rozvitku_turizmu_v_misti_kiyevi_na_2022-2024_roki/
4. Державне агентство розвитку туризму. URL: <https://www.tourism.gov.ua/blog/turzbir-v-ukrayini-za-pershe-pivrichchya-2022-roku-zris-mayzhe-na-29>
5. Головне управління статистики у м. Києві. URL: <http://www.kyiv.ukrstat.gov.ua/>
6. Рейтинг найбільших туроператорів України. URL: <https://pilgrim.ua/turoperatory-ukrainy#ranking>
7. Самсонова В.В., Кудінова І.П. Теоретичні засади визначення рекреаційно-туристичного потенціалу сільських територій. Проблеми інноваційно-інвестиційного розвитку. № 28. 2022. С. 99-109. URL: <https://nonproblem.net/article/28-2022-10/>
8. Кудінова І.П., Самборська С.В. Тенденції розвитку підприємств готельної сфери в умовах пандемії COVID-19. Біоекономіка і аграрний бізнес. 2022. Том 13. №3. С. 34-40. URL: <http://journals.nubip.edu.ua/index.php/Bioeconomy/article/view/16562>
9. Романова А. Як розвивати туризм в умовах воєнного стану. 2018. URL: <https://biz.nv.ua/ukr/experts/jak-rozvivati-turizm-v-umovakh-vojennoho-stanu-2510000.html>
10. Туристичний портал міста Києва. URL: <https://kyivcitytravel.com.ua/>
11. Туризм у Києві: сучасний стан та плани з відновлення сфери. 2022. URL: <https://vechirniy.kyiv.ua/news/71973/>
12. Роїк О.Р., Недзвецька О.В. Шляхи розвитку туристичної сфери України у воєнний період. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : економічні науки. 2022. Випуск 46. С. 11–15. URL: <https://ej.journal.kspu.edu/index.php/ej/article/view/783>
13. Boiko M., Bosovska M., Vedmid N., Melnychenko S., Stopchenko Y. Digitalization: Implementation in the tourism business of Ukraine. Problems and Perspectives in Management this link is disabled. 2022. 20(4). P. 24–41. URL: <https://www.busi->

- nessperspectives.org/images/pdf/applications/publishing/templates/article/assets/17169/PPM_2022_04_Boiko.pdf
14. Levytska I., Klymchuk A., Shestakova A., Biletska N. Tourist Potential of Ukraine: Challenges and Prospects of the Post-War Time. *Journal of Environmental Management and Tourism*. 2023. 14(2). P. 299–305. URL: <https://journals.aserspublishing.eu/jemt/article/view/7679>
 15. Moskvichova O., Hryhoruk I., Marchenko Y., & Veretilnyk Y. Global Development of International Tourism and Impact on the Economy of Ukraine. *European Journal of Sustainable Development*. 2021. 10(4). P. 108. URL: <https://ecsdev.org/ojs/index.php/ejsd/article/view/1264>
 16. Баженова С., Пологовська Ю., Бикова М. Реалії розвитку туризму в Україні на сучасному етапі. *Наукові перспективи*. 2022. № 5(23). С. 168–180. URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/np/article/view/1643>
 17. «Київ гастрономічний». У столиці запустили нову безкоштовну екскурсію. 2022. URL: <https://bigkyiv.com.ua/kyiv-gastronomichnyj-u-stolytzi-zapustyly-novu-bezkoshtovnu-ekskursiyu/>
 18. Barvinok, N.V. (2022). Perspektyvy rozvytku voiennoho turyzmu na terytorii Ukrainy pislia zakinchennia rosiisko-ukrainskoi viiny [Prospects for the development of military tourism on the territory of Ukraine after the end of the russian-Ukrainian war]. *Actual problems of the development of the economy of the region*, 18(2), 206–217. Retrieved from <http://hdl.handle.net/123456789/12643>
 19. Boiko, V.O., Dalevska, N.M. (2022). Rozvytok turyzmu pislia zbroinykh konfliktiv u riznykh krainakh svitu [Development of tourism after armed conflicts in different countries of the world]. *Upravlinnia zmi-*
 20. *namy ta innovatsii*. (3). 5–10. Retrieved from <https://doi.org/10.32782/CMI/2022-3-1>
 21. Urban target program for the development of tourism in the city of Kyiv for 2022-2024 [City target program for the development of tourism in the city of Kyiv for 2022-2024]. Retrieved from: https://kyivcity.gov.ua/kyiv_ta_miska_vlada/struktura_150/vikonavchiy_organ_kivsko_misko_radi_kivska_miska_derzhavna_administratsiya/departamenti_ta_upravlinnya/upravlinnya_turizmu_ta_promotsiy/miska_tsilova_programa_rozvitku_turizmu_v_misti_kyievi_na_2022-2024_roki/proyekt_misko_
 22. Derzhavne ahentstvo rozvytku turyzmu [State Tourism Development Agency]. Retrieved from <https://www.tourism.gov.ua/blog/turzbirukrayini-za-pershe-pivrichchya-2022-roku-zris-mayzhe-na-29>
 23. Holovne upravlinnia statystyky u m. Kyievi [Main Department of Statistics in Kyiv]. Retrieved from: <http://www.kyiv.ukrstat.gov.ua>
 24. Reitynh naibilshykh turoperatoriv Ukrainy [Rating of the largest tour operators of Ukraine]. Retrieved from <https://pilgrim.ua/turoperatory-ukrainy#ranking>
 25. Samsonova, V.V., Kudinova, I.P. (2022). *Teoretychni zasady vyznachennia rekreatsiino-turystychnoho potentsialu silskykh terytorii* [Theoretical principles of determining the recreational and touristic potential of rural areas]. *Problemy innovatsiino-investytsiinoho rozvytku*, 28, 99–109. Retrieved from: <https://nonproblem.net/article/28-2022-10/>
 26. Kudinova, I.P., Samborska, S.V. (2022). *Tendentsii rozvytku pidpriemstv hotelnoi sfery v umovakh pandemii COVID-19* [Trends in the development of hotel industry enterprises in the conditions of the COVID-19 pandemic]. *Bioekonomika i ahraryi biznes*, 13 (3), 34–40. Retrieved from: <http://journals.nubip.edu.ua/index.php/Bioeconomy/article/view/16562>
 27. Romanova A. (2018). *Iak rozvyvaty tu-*

References

1. Barvinok, N.V. (2022). Perspektyvy rozvytku voiennoho turyzmu na terytorii Ukrainy pislia zakinchennia rosiisko-ukrainskoi viiny [Prospects for the development of military tourism on the territory of Ukraine after the end of the russian-Ukrainian war]. *Actual problems of the development of the economy of the region*, 18(2), 206–217. Retrieved from <http://hdl.handle.net/123456789/12643>
2. Boiko, V.O., Dalevska, N.M. (2022). Rozvytok turyzmu pislia zbroinykh konfliktiv u riznykh krainakh svitu [Development of tourism after armed conflicts in different countries of the world]. *Upravlinnia zmi-*
3. *namy ta innovatsii*. (3). 5–10. Retrieved from <https://doi.org/10.32782/CMI/2022-3-1>
4. Urban target program for the development of tourism in the city of Kyiv for 2022-2024 [City target program for the development of tourism in the city of Kyiv for 2022-2024]. Retrieved from: https://kyivcity.gov.ua/kyiv_ta_miska_vlada/struktura_150/vikonavchiy_organ_kivsko_misko_radi_kivska_miska_derzhavna_administratsiya/departamenti_ta_upravlinnya/upravlinnya_turizmu_ta_promotsiy/miska_tsilova_programa_rozvitku_turizmu_v_misti_kyievi_na_2022-2024_roki/proyekt_misko_
5. Derzhavne ahentstvo rozvytku turyzmu [State Tourism Development Agency]. Retrieved from <https://www.tourism.gov.ua/blog/turzbirukrayini-za-pershe-pivrichchya-2022-roku-zris-mayzhe-na-29>
6. Holovne upravlinnia statystyky u m. Kyievi [Main Department of Statistics in Kyiv]. Retrieved from: <http://www.kyiv.ukrstat.gov.ua>
7. Reitynh naibilshykh turoperatoriv Ukrainy [Rating of the largest tour operators of Ukraine]. Retrieved from <https://pilgrim.ua/turoperatory-ukrainy#ranking>
8. Samsonova, V.V., Kudinova, I.P. (2022). *Teoretychni zasady vyznachennia rekreatsiino-turystychnoho potentsialu silskykh terytorii* [Theoretical principles of determining the recreational and touristic potential of rural areas]. *Problemy innovatsiino-investytsiinoho rozvytku*, 28, 99–109. Retrieved from: <https://nonproblem.net/article/28-2022-10/>
9. Kudinova, I.P., Samborska, S.V. (2022). *Tendentsii rozvytku pidpriemstv hotelnoi sfery v umovakh pandemii COVID-19* [Trends in the development of hotel industry enterprises in the conditions of the COVID-19 pandemic]. *Bioekonomika i ahraryi biznes*, 13 (3), 34–40. Retrieved from: <http://journals.nubip.edu.ua/index.php/Bioeconomy/article/view/16562>
10. Romanova A. (2018). *Iak rozvyvaty tu-*

- ryzm v umovakh voiennoho stanu [How to develop tourism under martial law]. Retrieved from: <https://biz.nv.ua/ukr/experts/jak-rozvivati-turizm-v-umovakh-vojennoho-stanu-2510000.html>
10. Turystychnyi portal mista Kyieva [Tourist portal of the city of Kyiv]. Retrieved from: <https://kyivcitytravel.com.ua>
11. Turyzm u Kyievi: suchasnyi stan ta plany z vidnovlennia sfery. (2022). [Tourism in Kyiv: the current state and plans for the restoration of the sphere]. Retrieved from <https://vechirniy.kyiv.ua/news/71973>
12. Rojik, O.R., Nedzvecjka, O.V. (2022). Shljakhy rozvytku turystychnoi sfery Ukrainy u voennyj period [Ways of development of the tourism sphere of Ukraine during the war period]. *Naukovyj visnyk Khersonskogo derzhavnogo universytetu. Serija: ekonomichni nauky. Scientific Bulletin of Kherson State University. Series: economic sciences*, 46, 11–15. Retrieved from: https://www.businessperspectives.org/images/pdf/applications/publishing/templates/article/assets/17169/PPM_2022_04_Boiko.pdf
13. Boiko, M., Bosovska, M., Vedmid, N., Melnychenko, S., Stopchenko, Y. (2022). Digitalization: Implementation in the tourism business of Ukraine. *Problems and Perspectives in Management* this link is disabled, 20(4), 24–41. Retrieved from https://www.businessperspectives.org/images/pdf/applications/publishing/templates/article/assets/17169/PPM_2022_04_Boiko.pdf
14. Levytska, I., Klymchuk, A., Shestakova, A., Biletska, N. (2023). Tourist Potential of Ukraine: Challenges and Prospects of the Post-War Time. *Journal of Environmental Management and Tourism*. 14(2), 299–305. Retrieved from: <https://journals.aserspublishing.eu/jemt/article/view/7679>
15. Moskvichova, O., Hryhoruk, I., Marchenko, Y., & Veretilnyk, Y. (2021). Global Development of International Tourism and Impact on the Economy of Ukraine. *European Journal of Sustainable Development*, 10(4), 108. Retrieved from: <https://ecsdev.org/ojs/index.php/ejsd/article/view/1264>
16. Bazhenova, S., Pologovska, Yu., Bykova, M. (2022). Realities of tourism development in Ukraine at the current stage [The realities of tourism development in Ukraine at the current stage]. *Scientific perspectives*, 5(23), 168–180. Retrieved from: <http://perspectives.pp.ua/index.php/np/article/view/1643>
17. «Gastronomic Kyiv». The capital launched a new free tour. (2022). [«Gastronomic Kyiv». A new free excursion was launched in the capital]. Retrieved from: <https://bigkyiv.com.ua/kyiv-gastronomichnyj-u-stolyczi-zapustyly-novu-bezkoshtovnu-ekskursiyu/>

Kudinova I. (2023).

CURRENT TRENDS OF THE TOURIST DEVELOPMENT OF M. KIEV

BIOECONOMY AND AGRARIAN BUSINESS, 14(2): 73-86.

[https://doi.org/10.31548/economics14\(2\).2023.073](https://doi.org/10.31548/economics14(2).2023.073)

Abstract. *It is well known that the city of Kyiv is the capital and heart of Ukraine and at the same time serves as a business card for tourists from different countries of the world and shapes the image of the country as a whole. The purpose of the publication is to analyze the current state of tourism development in the city of Kyiv and determine the prerequisites for its development in the post-war period. This study is especially relevant during the period of the full-scale invasion of Russia and active hostilities, massive missile attacks and kamikaze drone attacks, which practically stopped the activity of the tourism sector of Ukraine and the city of Kyiv, in particular. To achieve the goal, general scientific methods were used: statistical - with*

the help of which all the necessary initial information for this study was formed; analysis and synthesis - for the assessment of tourist flows. Using the method of scientific generalization, the relevance of the topic in the conditions of martial law was revealed and the priority directions of the development of the tourist potential of the city of Kyiv were highlighted, taking into account the security situation in the first place. The main vectors of changes that have taken place in the tourism sector in recent years have been studied. It was emphasized that the war in Ukraine significantly changed the sphere of domestic tourism, and it was emphasized that after the war, new tourist destinations and types of tourism will appear in the country. The State Tourism Development Agency of Ukraine noted that travel in Ukraine continues today. Even under existing restrictions (for example, visiting forests and border zones), citizens continue to get to know the highlights and curiosities of Ukraine. And this is understandable, because the human body needs rest, as constant stress is exhausting, and Ukrainians have been living under stress for almost 16 months. The number of subjects of tourist activity, providing tourist services and developing and distributing tourist vouchers, engaged in serving tourists of the city of Kyiv, was analyzed. The rating of tour operators in Kyiv was studied. The level of satisfaction of tourists from visiting the city of Kyiv was determined and substantiated. The main results of the research, which represent scientific novelty, were the identification of interesting directions of tourist routes in Kyiv, among which: gastronomic tours and tourist routes to the destroyed cities of the Kyiv region, the names of which flew around the world: Irpenya, Buchi, Gostomelya, Borodyanka. It was emphasized that the Ukrainian capital has a great tourist potential, which includes historical culture, ancient history, objects of historical heritage, which form the basis of tourist interest. The city of Kyiv has enough resources for the development of various types of specialized tourism, namely: business, youth, cultural and educational, medical, children's, gastronomic, family, military, etc. For their development, the capital has all available infrastructure. The problems for the city of Kyiv are the security situation, improvement of road conditions, solving the problems of driving culture, improving service in places visited by tourists and others. The practical significance of the results obtained thanks to the presented clear algorithm of actions lies in the possibility of their implementation by travel firms and travel agents in their practical activities.

Key words: *tourism; Kyiv; security; tourist flows; tourist product; tour*
